

Malta

kamenný skvost Středomoří

text Milena Blažková, autorka projektu Poznej světové dědictví UNESCO foto Erika Valkovičová

ZAJÍMAVÁ HISTORIE, TAJUPLNÉ STAVBY STARŠÍ NEŽ EGYPTSKÉ PYRAMIDY, SKVOSTNÉ CHRÁMY A KŘESŤANSKÉ KATEDRÁLY, OPEVNĚNÍ A PALÁCE PO MALTÉZSKÝCH RYTÍŘÍCH. MEGALITICKÉ STAVBY, PODZEMNÍ POHŘEBIŠTĚ HYPOGEUM A HISTORICKÉ CENTRUM HLAVNÍHO MĚSTA VALLETTY S VELKÝM PŘÍSTAVEM, SOUČÁST SVĚTOVÉHO DĚDICTVÍ UNESCO, CÍL NAŠÍ NÁVŠTĚVY MALTSKÉHO SOUSTROVÍ.

Noblesní bílý osmihranný kříž, symbol maltéžských rytířů, nás provází od samého začátku cesty. Zdobí letadla maltéžských aerolinií, vlaje na vlajkách, jak se blížíme k hlavnímu městu Vallettě, září z plakátů k právě otevřené výstavě Velké obléhání 1565, kterou navštívíme. Připomíná slavnou dobu rozkvětu malého ostrovního státu uprostřed Středomořího moře.

Historie v kostce

Dlouhou historii Maltského souostrovní předurčila jeho strategická poloha mezi Evropou a Afrikou. První lidé přišli patrně už před sedmi tisíci lety, první megalitické chrámy z obřích vápencových bloků spatřily světlo světa dokonce dříve než egyptské pyramidy. Postupně se vystřídali Féničané, Římané, Byzantinci, Arabové, Normani, Kastilci, řád johanitů, Francouzi a Angličané a každý po sobě zanechal výraznou stopu.

Féničané jako dobří obchodníci a mořeplavci se zajímali o bezpečné přístavy, udržovali dobré vztahy s místními a nakonec

s nimi splynuli. Důkazem zůstává maltština, vzniklá ze směsice jazyků původních přistěhovalců a právě z jazyku Féničanů. Naštěstí pro nás je úředním jazykem také angličtina.

V polovině 3. století př. n. l. byla Malta vtažena do konfliktu mezi Římem a Kartágem a vliv Římanů poté dlouho přetrvával. Také svatý Pavel, který v roce 60 ztroskotál u zdejších břehů, ovlivnil dějiny – podařilo se mu položit základy křesťanské víry, ke které se Malťané hlásí dodnes. Své pozice držela i Byzanc spravováním námořní základny. V polovině devátého století sem pronikli Arabové, roku 870 se stal islám oficiálním náboženstvím a teprve koncem 11. století Normané vrátili Maltu zpět do křesťanské sféry.

Maltéžští rytíři a Velké obléhání 1565

Rokem 1530 obdrželi johanité (příslušníci řádu sv. Jana Jeruzalémského spjatého s benediktiny) od římského císaře Karla

V. ostrovy Maltu, Gozo a Comimo a začala nejslavnější éra maltské historie. Řád, mnohonárodnostní silná vojenská a církevní organizace, se skládal z osmi jazykových sekcí (tzv. auberge), z nichž každá se starala o svěřený úsek obrany. V jeho řadách působili rytíři z nejvlivnějších a nejbohatších evropských šlechtických rodů, což znamenalo pro Malťany a zejména Vallettu velký přínos. Navíc při příchodu řádu na ostrov velmistr stvrdil přísahou, že budou dodržovat a chránit práva místních. K oblíbeným fest, oslav místních patronů, které dodnes zůstaly velmi populární.

Mezi odborníky na vojenské stavby, které velmistr Jean Parisot de la Valette přizval k realizaci svých představ mocného systému opevnění a zároveň výstavného města, později pojmenovaného podle něj právě Valletta, vynikl Francesco Laparelli, jemuž se podařilo vytvořit obdivuhodný architektonický celek. Vyrostly mohutné hradby, pevnost St. Elmo chránící oba přístavy, barok-

ní paláce – vlastně jakési radnice různých národností rytířů, univerzita, nemocnice Sacra Infermeria, soudní dvůr, mnoho kostelů a Velmistrovský palác se zbrojnicí, oficiální sídlo hlavy řádu. Dnes v nádherném chrámu sv. Jana (katedrálou se stal až po odchodu rytířů) spočívají pod mramorovými náhrobky ostatky kolem čtyř stovek významných rytířů, mezi nimi i dvou z Čech. Slavná kapitola dějin spjatá s johanity končí příchodem Napoleona roku 1789, řád se musí vystěhovat do Říma, kde sídlí dodnes.

Se sluchátky na uších se proplétáme mezi turisty barokním interiérem katedrály sv. Jana, posloucháme odborný výklad, zastavujeme u jednotlivých kaplí, nevynecháme ani vystavené vzácné tapisérie z 18. století a končíme v oratoři před slavným ori-

ginálem obrazu Stětí sv. Jana Křtitele. Je dechberoucí. Caravaggio jej věnoval rytířům při vstupu do řádu, jediné plátno, které za svého života signoval. Podpis v podobě pramínku krve vytéká z Janova hrdla.

Ještě intenzivněji prožíváme návštěvu Velmistrovského paláce se zbrojnicí, kde navíc probíhá výstava ke 450. výročí slavného vítězství hrstky maltéžských rytířů a jejich spojenců nad přesilou zfanatizovaných osmanských vojáků. Velké obléhání roku 1565 se stalo historickým pojmem, prvořadou událostí křesťanského světa a hrdým odkazem maltské historie. Výstava doplněná krátkým emotivním filmem o průběhu bitvy den po dni potrvá do 6. prosince 2015 a rozhodně stojí za návštěvu.

Z výstavy Velké obléhání 1565 ve Velmistrovském paláci

Jedna z hliněných sošek nalezená na Maltě při odkrytí megalitických staveb

Kontrasty Valletty

Bydlíme v soukromí, v ulici St. Paul nedaleko přístavu, v jednom ze starých domů, které zdobí typické úzké barevné zasklené a zastřešené balkony a dva kostely. Ulice začíná jen pár metrů od vstupu do vyhlášených zahrad Upper Barrakka (U Horních kasáren), odkud se nabízí nádherný výhled na pevnost Elmo, na přístav i město. Je malebná, střídavě klesá a zase šplhá nahoru a kromě času mezi polednem a čtvrtou hodinou se v ní pořád něco děje. V neděli dopoledne prošlo přes jednu křižovatku slavnostně vyzdobené procesí mnichů se soškou Panny Marie, zatímco o kus dál natáčejí již druhý den filmaři nějaký historický film. Malé krámky otevírají už po šesté ráno, než začnou vedra, hospůdky lákající na lampuki (ryba), maltský talíř, pastizzi s ricottou či jiné speciality, bývají plné až v podvečer. Stačí však odejít kus dál a ocitáme se v reálné současnosti, kde se buduje. Valletta se horečně připravuje na rok 2018, pro který byla zvolena Evropským hlavním městem kultury. Projekt za finanční podpory Evropské unie, na jehož realizaci se podílí věhlasný italský architekt Renzo Piano, autor Centra George Pompidoua v Paříži a mnoha dalších staveb, zahrnuje budovu nového parlamentu stojící těsně vedle pozůstatků antického divadla na třídě

Pozvání na výstavu UNESCO

Ještě celý měsíc říjen můžete navštívit výstavu Poznej světové dědictví UNESCO v Löw-Beerově vile v Brně, Drobného 22, v galerii V Celnici, v těsném sousedství vily Tugendhat. Výstava prezentuje památky Švýcarska, Slovenska, Tuniska, rakouského Salcburku a řady zemí jihovýchodní Asie. Jste srdečně zváni. Více na www.unesco-media.in.cz

Typické zastřešené úzké balkony přilepené k domům, občas i v nestejných výškách, přispívají k malebnosti ulic a jsou vyhledávaným fotografovaným objektem

Republiky, dále moderně pojatou vstupní bránu do města, opravy historického barokního divadla Teatru Manoel a další. Jen obtížně se hledá záběr, aby na fotografii nebyl jeřáb nebo jiné stavební stroje. Turisté však zkrátka nepřijdou, muzea, katedrály a vý-

znamné paláce jsou otevřené, festivaly, divadla a výstavy probíhají dle plánu. Překážejí si spíše vzájemně, zvláště o víkendech, když v přístavu zakotví obří výletní lodě s tisíci výletníky, to je lepší z Valletty zmizet, nejlépe na klidný a pohodový ostrov Gozo.

Jaká je příroda Malty

Na vápencovém souostroví nenajdete ani hory, ani řeky, jen terasová pole oddělená vysokými kamennými zdmi. Nechce se věřit, že Malta byla původně zelená a neobydlený ostrov, kde žili zakrslí sloni, hroši a divoká zvěř. Dnes po nich není ani památka, stejně jako po lesích z borovice halepské či dubů, které ještě za Feničanů pokrývaly značné plochy. Lidé je postupně vykáceli na stavbu lodí a k novému zalesnění už nikdy nedošlo. Zato vysázeli olivy, citrusy, mandloně a vinnou révu a v přírodě se díky pokleslé hladině spodních vod zabydlely opuncie, agáve, aloe a juky. Kde je půda neobdělávaná, vedou typické středomořské macchie, voňavá pichlavá směs bylin a zakrslých keřů dorůstajících asi do výšky dvou metrů. Malebné kamenité pobřeží se skalními otvory, jeskyněmi a vysokými skalními útesy spadajícími

Malťané se hlásí k římskokatolické církvi a pravidelně už od dob maltézských rytířů oslavují patrony svých měst. Tato festa ve Viktorii na Gozu patřila Panně Marii.

Nový parlament podle projektu architekta Renza Piana

Nejdůležitější nálezy z většiny maltézských vykopávek jsou umístěny v Národním archeologickém muzeu ve Vallettě

příkře do moře patří k vyhledávaným atrakcím. Azurové okno v podobě skalního mostu na západním pobřeží Goza a zátoku Dwejra, kolem nichž vede pobřežní naučná stezka, vynechá málokdo. Oblast lze považovat za jakousi přírodní učebnici geologie a jako taková také aspiruje na zápis ke světovému přírodnímu dědictví.

Podzemní svatyně Hypogea

Z centra Valletty, města UNESCO, míříme autobusem za dalším vyhlášeným unikátem světového dědictví do jeho okrajové čtvrti zvané Paola. Máme praktickou kartu tallinja card (za 21 eur), šetří peníze i nepříjemné shánění drobných a platí sedm dní na všechny spoje na obou ostrovech. Chvilí trvá než slavné Hypogea uprostřed zástavby jednopatrových řadových domů objevíme. Pomůže GPS i pár nenápadných tabulek se šipkou na domech na začátku ulic. Jedinečné podzemní pohřebiště tvořené třípatrovým komplexem třiatřiceti místností propojených průchody a schodišti pocházející zhruba z období 3. tisíciletí př. n. l., bylo objevené teprve na počátku 20. století. Archeologové v tomto neobyklém areálu pod zemí zatím našli kolem sedmi tisíc lidských pozůstatků, ale předpokládají, že zde bylo pohřbeno až kolem 30 000 lidí. Dávni stavitelé hloubili podzemní prostory podobným stylem, jako kdyby stavěli na povrchu z kamenů – tesali pilíře a stro-

py tvořili z překladů, až celek tvořil iluzi nadzemního chrámu. Prohlídku tmavým vlhkým prostorem podbarvuje do sluchátek hudba a autentické zvuky nahrané přímo při vykopávkách uvnitř Hypogea, ty atmosféru tajemnosti ještě umocňují. Vzácné nálezy z vykopávek, různé předměty, hliněné figurky často o velikosti kolem pouhých deseti centimetrů, včetně vzácných nálezů spící a modlící se ženy, opatrují v Národním archeologickém muzeu ve Vallettě. Zájem světové veřejnosti o návštěvu Hypogea je obrovský, lístky je třeba objednat několik měsíců předem. Vpouští se skupinky po 10 lidech zhruba sedmkrát denně, vstupné 30 eur. Limitovaný počet lístků je možné koupit den předem v archeologickém muzeu ve Vallettě a ve Viktorii na Gozu.

Megalitické stavby pod ochranou UNESCO

Někdy se Malťe přezdívá „spousta kamenů“, a to nejen kvůli skalnatému pobřeží, ale hlavně pro pozůstatky megalitických chrámů, neméně mystických než proslulé Stonehenge v Anglii. Nedaleko Hypogea se nachází svatyně Tarxien, objevená v roce 1914, komplex tří megalitických chrámů, nezpochybnitelný důkaz vyspělosti dávné maltéské civilizace. Nejstarší chrám pochází z období kolem 3150 př. n. l., nejmladší a značně poničený západní chrám s ornamentální výzdobou na motivy spirál, je asi o 700 let mladší. Podle nálezů zvířecích kostí a rituálních nástrojů archeologové usuzují na bývalé obětiště. Tady našli 2,5 metru vysoké kamenné torzo sochy bohyně, vzácnou plastiku, která nemá ve Středomoří období. Viděli jsme ji spolu s ostatními artefakty z doby neolitu i s rytinou býků a prasnice se selaty ze zdejšího prostředního chrámu v Národním archeologickém muzeu ve Vallettě. Éra neolitických staveb

Hagar Qim. Na záchranu megalitických staveb získala Malta finance od EU, mnohé stavby se dočkaly zastřešení, které je chrání před nepřízní počasí

končí kolem roku 2300 př. n. l. po opuštění chrámového komplexu Tarxien, když na Maltu dorazila nová vlna přistěhovalců. Kamenné svatyně upadají na dlouhou dobu v zapomnění, než je náhodně počátkem 20. století objeví archeologové.

Cílem našeho dalšího výjezdu z Valletty jsou megality Hagar Qim a Mnajdra na jihu ostrova, ty se datují do 3. tis. př. n. l. Maltéské souostroví má na Seznamu světového kulturního a přírodního dědictví kromě Tarxienu dalších šest megalitických lokalit: právě zmiňovaný Hagar Qim a Mnajdra, dále Ta'Hagra a Skorbu na Maltě a dva chrámy Ġgantija na Gozu, zápisy jsou z let 1980 a 1992 (o megalitech na Maltě a Gozu jsme psali též v Cykloturistice 3/2014). Budovaly se tři typy neolitických chrámů, zprvu svatyně jednoduchého půdorysu s centrální síní,

později stavby se třemi síněmi a nakonec stavby s pěti síněmi, mistrně poskládané ze stále mohutnějších kamenných kvádrů. Doporučujeme po zkušenosti vyhradit si dost času na prohlídku a nejprve získat informace v dobře uspořádaném muzeu s mnoha cennými nálezy, zhlédnout promítané filmové dokumenty a teprve pak se vydat přímo mezi megality Hagar Qimu a Mnajdry, které jsou vzájemně propojené.

Užitečné kontakty

www.visitmalta.com
www.heritagemalta.org
www.tallinja.com
www.unesco-media.in.cz
www.airmalta.cz
www.valletta2018.org